

Nicholas Beuret: AI-revolutionen kan bidra till en ny period av stagnation

(Ur [Jacobin](#), 20 april 2026. Översättning från engelska, Göran Källqvist.)

(Regeringar och techmoguler har satsat hundratals miljarder på konstgjord intelligens (AI). Om teknologin verkligen gör det den utlovar, så måste vi radikalt tänka om angående hur den globala ekonomin fungerar. – *Jacobins* redaktionella kommentar,)

Kritiker av generativ AI har till största delen varit besatta av en enda fråga: Tänk om den flera hundra miljarder stora satsningen på världsekonomin framtid misslyckas? Det är inte bara oro över teknologins fördelar. Det finns flaskhalsar i till synes varenda skede. Energittillgången är kraftigt begränsad på grund av regionala krig i Västasien; information begränsas av upphovsrättsliga skydd; mindre än hälften av de planerade datacentralerna byggs faktiskt; och det kanske också blir brist på datachipp.

Samtidigt har det varit svårt att beräkna den faktiskt existerande AI:s användbarhet. En uppsats av Nobelpristagaren och ekonomen Daron Acemoglu beräknade att den nya teknologin har haft liten effekt på produktiviteten och sannolikt inte skulle göra det i framtiden. För dagliga användare som använder sig av stora språkmodeller i sitt arbete är erfarenheterna ofta att de tvingas leta igenom felaktigheter och förvirring som har orsakats av ”maskinhallucinationer”.

Med tanke på hajpen som omger AI är det svårt att undvika känslan av att USA:s hela ekonomi balanserar ganska osäkert på ett korthus.

För entusiaster ger AI löften om att inleda något som socialister sedan länge har drömt om: en värld utan brister där människor äntligen kan gå från nödvändighetens rike till frihetens rike. Även om cynism är en förståelig reaktion på denna värderingsförstärkande hajp, så ska det inte hindra oss att ta denna möjlighet på allvar. Tänk om AI faktiskt fungerar?

Ett tankeexperiment

Citrini Research, ett investeringsanalysföretag i New York, som bildades 2023 av James van Geelen och är känt för sina ”gerillateman” och forskningsarbeten om makroekonomi, gjorde i februari förra året ett försök att besvara denna fråga. Resultatet blev ett tankeexperiment. ”Den globala informationskrisen 2028”, som skrevs som en påhittad analys från juni 2028. Den redogör i detalj för en ekonomisk kollaps som hade utlösts av att bristen på mänsklig information plötsligt avskaffades. Vad det betyder är att AI slaktar tjänsteindustrier, orsakar massiva förluster av kontorsjobb och mal sänder konsumenternas efterfrågan.

Ett oräkneligt antal ekonomer agerade snabbt till AI:s försvar, och alla sa mer eller mindre samma sak – även om jobb försvinner, även en del nuvarande högavlönade uppgifter, så skulle kapitalismen skapa andra, precis som den alltid har gjort. Även om Citrinis invändning var skrämmande, så var det osannolikt att den skulle ske.

Jag vill inte diskutera tankeexperimentets subtilare punkter. Det jag vill göra är att framföra hur Citrini för fram tre specifika kritiker av AI:s alla ”framgångar”, och hur varje vinst för AI-kapitalisternas skulle bli en förlust för kapitalismen, och i slutändan ytterligare undergräva grundvalarna för det globala nordets ekonomier.

Stagnation och gränsindustriernas roll

För att förstå hur allt som går bra till syvende och sist innebär att allt går fel, är det viktigt att se AI som ett svar på en ekonomisk fråga: hur ska man lösa problemet med långdragen stagnation.

Långdragen stagnation är ett begrepp som beskriver ihållande låga produktivitets- och efterfrågeökningar i det globala nordet. Det finns en rad både ortodoxa och heterodoxa teorier som förklarar det, men som ekonomihistorikern Aaron Benanav hävdar, har det mer eller mindre blivit en samsyn över hela den politiska skalan.

I detta sammanhang representerar AI hopp: det är en gränsindustri som lovar att återuppliva den ekonomiska tillväxten.

Gränsindustrier är industrier som ännu inte är ”mogna”, vilket innebär att det finns både ekonomiska och teknologiska vinster att göra, som både utlovar hög avkastning till företag och innovativa framsteg, från immateriell egendom till nya monopol till ökad produktivitet till högre aktiepriser. Gränsindustrier omfattar alla gröna industrier och industrierna i den så kallade fjärde industriella revolutionen – AI, bioteknik, automatisering, liksom andra högteknologiska områden.

Hoppet på gränsteknologier är att de kommer att möjliggöra ny tillväxt – nya marknader, produktivare arbete och nya investeringsområden.

Citrinis invändning är att AI i själva verket förvärrar problemet med stagnation, trots att den (till en början) ger produktivitetsökningar och avkastning på investeringar.

Även om Citrini håller sig relativt nära den traditionella ekonomin kan vi gå förbi deras påhittade analys. När vi gör det upptäcker vi tre huvudsakliga drivkrafter bakom AI:s framtida destruktiva historia, som passar specifika teorier om långdragen stagnation och ekonomisk nedgång som förtjänar en ytterligare granskning: hur övergången till tjänstedominerade ekonomier påverkar produktiviteten; uppkomsten av överkapacitet i tjänstesektorn; och effekterna av rentierism* och förmedling (att skapa inkomster från att äga och kontrollera tillgångar och företag för att förmedla ekonomisk verksamhet, som bokföring respektive digitala plattformar) i den nyliberala ekonomin.

AI och Baumol

Många av de ortodoxa svaren till Citrini riktade in sig på frågan om jobb skulle försvinna – att AI inte skulle förbättra jobb utan ersätta dem. Men under denna diskussion försvann nyansen i vad som fördes fram.

Citrini hävdar att AI kommer att möjliggöra en snabb spridning av digital taylorism till tjänstesektorn. Tjänster har historiskt varit svåra att industrialisera, eftersom de tenderar att inte bara

---

* Rentier (rentiär) är en person som lever på avkastningen av sin förmögenhet, vilket kan bland annat innefatta intäkter från patent, upphovsrätt eller ränta. – ur Wikipedia.

begränsas av hur fort folk kan arbeta, utan också av att vara mer föränderliga och ”sociala”. Men redan med chatbotar och AI-agenter ser vi hur tjänsternas ”mänsklighet” urholkas. Det kan leda till två saker – att jobb försvinner och produktiviteten ökar.

Det kommer inte att bli någon jämn process. Den kommer troligen att ske genom att tjänster delas upp i högproduktiva, högt automatiserade tjänstesektorer och lågproduktiva sektorer, där arbetskraften på liknande sätt delas upp i en liten, högvälönad del och en stor mängd lågvälönade tjänstearbetare.

Det är en version av det ekonomen William Baumol kallade ”kostnadssjuka”. Baumol och ekonomen William G Bowen utvecklade denna tes när de hade utsetts att studera scenkonstens ekonomiska resultat. De kom fram till att scenkonstens arbetsproduktivitet i allmänhet är fast – det tar lika lång tid att spela en Shakespearepjäs idag som det gjorde för hundratals år sedan. Å andra sidan har industriarbetare ökat sin produktivitet många gånger. Medan en fabriksarbetare tack vare införandet av maskiner kan producera tio gånger fler bildelar, kan en violinist inte ”skynda på” sin prestation utan att förstöra produkten. Tesen har sedan dess tillämpats på uppdelningen i kapitalintensiva och arbetsintensiva sektorer – i princip tillverkning och tjänster.

Uppdelningen mellan arbetsintensiva tjänster och alltmer kapitalintensiv tillverkning skapar ett speciellt ekonomiskt problem – kostnaderna för tjänster ökar relativt, samtidigt som de bromsar den bredare ekonomins tillväxttakt. Det sker när de teknologiska uppfinningarna driver på en hög produktivitet inom tillverkningssektorn, och gör det möjligt med löneökningar samtidigt som de relativa kostnaderna för varor sjunker. Omvänt leder löneökningar i arbetsintensiva tjänster även om produktiviteten är oförändrad, till att dessa tjänsters relativa kostnader ökar. Kostnaderna ökar när löner inom arbetsintensiva sektorer som sjukvård och utbildning stiger för att hålla takten med resten av ekonomin, trots att dessa sektorer saknar de produktivitetsökningar som finns inom tillverkning.

Resultatet av detta är, att medan varor blir billigare tack vare teknologiska uppfinningar, så blir tjänster dyrare. Dessutom avskaffar tillverkningen jobb när produktiviteten ökar, vilket flyttar arbeten till lågproduktiva tjänstesektorer, och ökar problemen.

Baumols kostnadssjuka leder till en ekonomi med låg tillväxt där viktiga tjänster som sjukvård blir oöverkomliga medan TV-apparater blir billigare för varje år.

Citrinis argument är att AI gör det möjligt att automatisera en del (så småningom de flesta) tjänster, och därmed återskapar Baumols kostnadssjuka inom tjänstesektorn. Tjänster som kan delas upp i mindre uppgifter (”tayloriseras”) och kan utnyttja en alltmer datarik omgivning, såsom arbeten på teletjänstcentraler, grundläggande bokföring, juridiska upptäckter, grafisk design, mycket försäljningsarbete eller rutindiagnostik eller rutinkodning, kommer att automatiseras, minska den totala arbetskraft som anställs och öka produktiviteten. Samtidigt kommer det att bli kvar en arbetsintensiv undersektor med låg produktivitetsökning. Denna arbetsintensiva undersektor kommer att vara oerhört pressad av AI och framsteg inom robotisering.

Uppdelningen återskapar Baumols kostnadssjuka i tjänstesektorn, och ödelägger under denna process många av de välbetalda befattningar som har bevarat en viss grad av självständighet på arbetsplatsen. Resultatet av denna omvandling av arbetet skulle bli att det uppstår en ekonomi som formas av några få högvälönade tjänstearbetare och en armé av lågutbildade, lågvälönade arbetare.

På grund av produktivitetsoökningar skulle allt detta äga rum mot bakgrund av en kraftig minskning av den totala mängden tjänsteanställda.

Lärdomen från teknologiska uppfinningar inom tillverkningssektorn är att ökad produktivitet innebär att företagen behöver färre arbetare. Även om nya marknader kan utvecklas med nya tjänster, så kommer dessa nya tjänster inte att undkomma uppdelningen mellan ett litet antal välbetalda arbetare och en krympande massa lågavlönade kamrater. Värsta tänkbara scenario vore att till och med detta lågavlönade arbete försvinner tack vare automatisering.

På grund av sina stigande kostnader skulle de återstående lågproduktiva tjänsterna som utbildning till slut också utsättas för tryck. Offentliga tjänster skulle känna av effekten från detta nedpressande tryck mer än privata företag, eftersom en ekonomi som alltmer domineras av långdragen stagnation kommer att påtvinga regeringarna allt striktare budgetbegränsningar.

Brenner och överkapacitet

En del av den dynamik som Citrini beskriver handlar om att AI leder till ett enormt överskott av tjänstekapacitet, när konkurrensen leder till att företag låser in snarare än lämnar marknaden.

Det är en dynamik som ekonomen Robert Brenner hävdar var den strukturella orsaken till den internationella ekonomiska krisen i slutet av 1960- och början av 1970-talet – en global överkapacitet inom tillverkningssektorn. Den internationella utbyggnaden av tillverkningskapaciteten efter Andra världskriget pressade vinstmarginalerna för alla tillverkningsföretag. En ökande global konkurrens drev i sin tur också ner marginalerna, och som ett svar på det försökte industrin öka produktiviteten för att öka intäkterna istället för att lämna de sektorer där de redan hade gjort investeringar, något som i slutändan bara förvärrade profitkrisen.

Den klassiska ekonomin skulle hävda att det som borde ske i denna situation vore en ”utrensning” av de sämre presterande företagen. Investeringarna skulle flytta till andra sektorer där det finns tillväxt, medan underpresterande företag skulle slå igen eller köpas upp av konkurrenter.

Till skillnad från en ”frisk” kapitalistisk dynamik, där lågpresterande företag lämnar plats åt högpresterande, spårar Brenner hur företag, när de utmanas av mer produktiva rivaler, vägrade ge efter och överge sina fasta tillgångar. Istället fördubblade de jakten på marknadsandelar och skapade en ihållande tendens till överkapacitet inom tillverkningssektorn, och minskade den allmänna profitkvoten och kapacitetsutnyttjandet.

Det Brenner inte beaktar är nationalstaternas roll för att vidmakthålla en överkapacitet inom tillverkningssektorn – något som redan är på väg med AI. Specifika industrier har sedan länge fått politiskt stöd, antingen för militära ändamål eller betydligt mer öppet politiska syften, vare sig det är för att säkerställa väljarstöd eller som en del av de politiska eliternas vanliga korrupktion.

Citrinis skildring talar för att överkapacitetens båda sidor kommer att spela roll. Istället för att AI tvingar företag att packa ihop och flytta till någon annan sektor inom ekonomin hävdar Citrini att det kommer att skapa en liknande upptrappande dynamik, där konkurrensen driver på för att AI ska antas samtidigt som den pressar företag att ”stanna och slåss” om marknadsandelar.

När konkurrensens skärps kommer trycket för att industrialisera tjänstearbetet och anamma ett arbetsersättande AI att minska arbetsstyrkan ännu mer, samtidigt som det paradoxalt nog gör

tjänster mindre attraktiva för investeringar (på grund av minskande marginaler och sämre framtidsutsikter för tillväxt). Samtidigt kommer regeringarna, som är fast i en uppfattning om internationella förhållanden som är upptagna av stormaktskonkurrens, att vara ovilliga att överlåta AI-dominansen till sina rivaler, och istället kommer de att stärka nationella AI-företag och -infrastruktur, och förvärva den internationella överkapaciteten inom AI och tjänstesektorn.

Till slut kommer detta att leda till en ihållande tendens till överkapacitet i tjänstesektorn, en återspjuling av tendensen inom tillverkningssektorn, och undergräva vinstmarginalerna och minska aptiten för investeringar inom fler företag eller till och med hela marknadssektorer.

Slutgiltig dödshjälp för rentieren?

Rentierism är inte en avvikelse utan en central del av det globala nordets ekonomier. Den mest fullständiga redogörelsen av denna sida av dagens kapitalism har genomförts av ekonomen Brett Christophers. I sitt arbete kombinerar han två förklaringar till ränta. Den första är inkomster genom att äga och kontrollera knappa resurser, medan den andra är inkomster på grund av monopol- eller oligopolmakt. I båda fallen utgör rentierismen förmåga att skapa intäkter som är högre än ”genomsnittlig eller förväntad” avkastning genom att kunna begränsa eller förhindra ekonomisk konkurrens.

En stor del av det som utgör tjänsteekonomin kan beskrivas som rentierism, inklusive de flesta digitala tjänster och plattformsföretag, som skapar intäkter genom att ockupera avgörande punkter för att förmedla ekonomiskt utbyte.

Citrini beskriver detta mellanliggande arbete som ”friktion” – det ökar företagskundernas kostnader och kunderna betalar för en tjänst. Det ökar också företagets interna kostnader, i den mån vissa specifika operationer, som regelefterlevnad eller bokföring, är beroende av att antingen anställa certifierad personal eller konsulter. En stor del av det kontorsarbete som hotas av AI är just den sortens mellanliggande arbete. När AI automatiserar detta arbete så utsätter den inte bara specifika uppgifter utan även en jättestor del av tjänsteekonomin för risker. Och även om rentierismen teoretiskt kanske utgör en parasiterande ackumulation, en som lägger till ”friktion” i de ekonomiska processerna och högre kostnader för kunderna, så är den också en enorm källa till anställning och plats för investeringar.

Rentierismens viktigaste förmedlare är investeringsfonder som Blackrock och Blackstone, som gör rentierkapitalismen till ett system som sköts av och genom kapitalförvaltare. Om vi kombinerar dessa institutionella kapitalförvaltare med de företag som är rentierer, som Google och Microsoft, så ägs den övervägande delen av USA:s aktiemarknad av, och är beroende av, rentierism som sin grundval. Och även om vi helt klart skulle kunna säga att minst omkring en tredjedel av USA:s ekonomi utgörs av rentieristföretag, så skulle ett inkluderande av de företag och arbeten som är fiktiva i Citrinis tolkning leda till en mycket högre procentuell andel.

Vi kan se räntor och satsningen på rentierism som ett svar på långvarig stagnation – som ett sätt att säkerställa vissa väl definierade framtida intäkter och undvika marknadskonkurrensens destruktiva effekter. En utrotning av räntor skulle ödelägga en grundläggande plats för kapitalistiska investeringar, tillsammans med hela subsektorer av ekonomin och miljontals arbeten. Det skulle också på ett ödesdigert sätt undergräva börsinvesteringarna, som baserar sig på oavbrutna räntor.

Även om talet om att undanröja friktion eller till och med räntor antyder en ”frigörelse” av kapital för mer produktiva investeringar, så finns det, med tanke på att tjänster skulle följa efter tillverkning in på den överproduktiva överkapacitetens område, i detta fall ingen fördel med att ge rentieren dödshjälp.

Istället för att ”frigöra” företag skulle denna utveckling ödelägga dem. Kapitalet kanske är en parasit, men i avsaknad av revolutionära påtryckningar skapar det fortfarande arbete. Våra arbeten må vara skitjobb, men utan dem finns det bara arbetslöshet och (ännu mer) fattigdom.

Oavsett vem som vinner så förlorar vi

Inte alla gränsindustrier leder till expansion eller tillväxt. Sammanbrott är en lika stor möjlighet.

Det finns många tvivel om AI:s användbarhet och hållbarhet (ekonomiskt och miljömässigt). Vi ser också allt fler arbets- och sociala konflikter om den nya teknologin, från den skoningslösa utbyggnaden av vattenslukande datacentraler till själva arbetsprocessen.

Men samtidigt som vi bör organisera oss mot en fortsatt industrialisering av vårt arbete och utsugning av vår sociala förmåga och naturliga värld, bör vi också vara klarsynta angående möjligheten att AI-kapitalisterna kommer att lyckas gå vidare med sina planer.

Om de gör det, så kan det mycket väl bli ett ”abnormt ögonblick” [moment of singularity], men inte riktigt det som Sam Altman och gänget tänker på. Som Citrini hävdar kan det mycket väl leda till en enorm kollaps av företagens och konsumenternas efterfrågan, och samtidigt göra hela delar av dagens ekonomi ohållbar. Resultatet skulle bli att stagnationen fördjupas kraftigt, inte att den övervinns. De ljumma planer på allmän basinkomst som Silicon Valleys techmoguler puffar för skulle bli skrattretande otillräckliga när de ställs inför en sådan händelse.

De tre aspekter som skisserats ovan utgör inte hela den utmaning som AI kan utgöra för den ekonomiska tillväxten. Det som gjorde Citrinis analytiska artikel så provocerande var inte dess undergångstankar om AI, utan att den medgav det hot som en framgång för teknologin utgör.